

Magzatpóz

Kiss Noémi: *Ikeranya*. Magvető, Budapest, 2013

Óvatosan nyúlunk Kiss Noémi legújabb könyvéhez, mert okozhat meglepetéseket. Az *Ikeranya* ugyanis többről szól, mint a szülés és a születés csodája. Szerencsére mentes az anyai elfogultságtól, és egy drámai képet tár elénk a gyermekáldás áldatlan állapotáról, az anyai ösztönök elmentmondásosságairól és magáról az anyaságról. Valamint arról, hogy nem is olyan könnyű megszületni.

Az *Ikeranya* 2013-ban jelent meg a Magvető gondozásában. A könyv fejezetei ugyan novellákként is megállják a helyüket, mégis egységes történetté állnak össze. Egyetlen ember metamorfózisát kísérhetjük végig, miközben a gyermek maga is anyává lesz. Ikrek hoz a világra. A történet hátat fordít az ikerszüléshez fűződő mítoszoknak, és kizárólag a mai anyaságot írja le, mesterséges ovulációval, inkubátorral és a komplexusok tömkelegével, amelyek már akkor kialakulnak, mikor még meg sem születünk.

A szerző rögtön az elején bevonja a szeplőtelen fogantatás képzetét, párhuzamba állítva a mesterséges megtermékenyítéssel. Innentől kezdve erősen jelen van egy transzcendens szál is: emlékek a jászol leégéséről, amely az anyaméhet szimbolizálja; az elbeszélő sokszor azonosítja magát Máriával; és Isten keze van abban is, hogy az ikrek megkapaszkodnak anyjuk méhében. Viszont ebbe a szakrális kapcsolatba beleszól a sors, ezáltal később új kérdéseket bontakoztat ki a mesterséges megtermékenyítés, a koraszülés és az ebből fakadó fogyatékoságérzés is. Attól függetlenül, hogy a megtermékenyülés itt steril klinikai aktus, közben mégis jelen van a piszkos erotikus vágy. „Doktor Úr szent ember, maguk meg angyalok, kedves nővérek. Tuti megcsinálja neked a gyereket. Ne izgulj. Meg sem érzed, fájdalommentes, legalább nem kell egy ágyban széttett lábakkal tornáznod. De igen, ő akkor is ketyyinteni szeretne, nem így, egy gurulós

műtőágyon bekapni a legyet” (8). Később a *Tej* című fejezetben is megjelenik a nyers erotika és a klinikai sterilség groteszk ellentéte. „Ha lemegy a földszintre, megfejenek. [...] A legintimebb pillanatok a legkarcosabbak. Olyan gyorsan lekezel, hogy nem lehet memorizálni. Utána egyedül fogod csinálni. Fel-le” (37).

A könyv legnagyobb erőssége a kegyetlen őszinteség. Új fogalmakat kapcsol az anyasághoz, amelyek ugyan jelen vannak a legtöbb emberben, azonban ezeket a kétes érzéseket sokan inkább letagadják. Kiss Noémi tabudöntögetéssel tud újat mondani az anyaság fogalmáról. Elsőre durván hat, meghökkentő, de a lényege nem a polgárpukkasztás, hanem a leplezetlen őszinteség. Ez az, amiért érdemes az *Ikeranyát* olvasni. Olyan lelki mélységek tárulnak fel, melyekről az ember nem beszél, noha ezek a problémák elfojtva ugyan, de jelen vannak minden anyában, hiszen a szülés utáni depresszió általános jelenség. Ezek a negatív érzések nem férnek meg az anya szerepéhez társított, általánosan elfogadott képzetekkel. Az apai szerep háttérbe szorul, hiszen a csecsemő érzékelése csak az anyára korlátozódik, számára az anya jelenti a világot. Ez a legmeghatározóbb, legbensőségesebb és tulajdonképpen az első kapcsolat a világgal: így a legbonyolultabb is. A „magzatpróza” műfajbehatárolás is utal erre. Érdekes mozzanat a csecsemők beszélgetése arról a korról, amelyről a felnőtteknek nincsenek emlékeik. „Igyekszünk felejteni, de a lukban töltött másodpercek mindegyikére pontosan emlékszünk” (30). Az anyaméh negatív töltetű „luk” szóval való azonosítása és a felejteni kívánás is a szorongás képzetét idézi fel bennünk, magunk előtt láthatjuk a magzatpózbba görnyedő, még „félkész” embert.

Eközben olyan merész, szimbolikus képzettársítások vonulnak végig a könyvön, mint gyermeket kukázni (ha már saját nem lehet), majd a hirtelen vágy a csoda folytán mégis megszületett gyermek kukába dobására, vagy később a szüleivel együtt kukázó gyermek a játszótéren. Szintén erős kép a gyermek mint (kutya)kölyök. A *Kutya* című az egyik legerősebb fejezet a műben, ahol a család új házi kedvence és a kisfiú között alig húz határvonalat, szándékosan egybemossa a róluk szóló elbeszélést. „Nem is ment, gurult inkább, hiszen szétcsúsztak a lábai, sehogyan sem tudott elindulni magától, karon fogva lehetett vezetgetni, pórázt kötöttünk a nyakába, úgy tanult meg járni, folyton kapaszkodott valamibe, asztalba, karfába, szék lábába” (55). Felidézheti bennünk Konrád György *Látogatóját*, ám Kiss Noémi nem vet föl társadalmi problémákat, mindvégig az anya–gyermek témakörre fókuszál. A fogyatékoság szituációja kibontakoztat olyan kérdéseket, mint az ember és az állat közti különbség, vagy épp e két kategória közti határok elmaszatolódása. Ez utóbbit az elbeszélés gyönyörűen

oldja meg, például megszemélyesítéssel és elszemélytelenítéssel: az állatok sírnak, az ember harap. „A szomszéd kutyája törte meg a feszült némaságot, beleugatott. Aztán négy macska kezdett rá odakint, nyíttak, akár a csecsemők, öblös oázásuk ömlött be az ablakon át, cukkolták a kölyköt” (60). Ezen megoldások és a lélektani mozzanatok miatt a kötet erős figuratív töltetet kap. Erre jó példa az anya türelmetlenségét kifejező „[m]ár ordít a rács” (11) erős emocionális töltetű kép is.

A kötetben előtérbe kerülnek az álmok, mint tökéletes eszközei a tudatalatti, elfojtott vágyak kifejezésének. „Éjjel álmában mindenki szült valamit: kutyát, két herét, autót, haját, házat és kilincset, csecsemőt csak páran, a kivételek” (27). Folyamatosan fontos szerepet kapnak az álomban történt cselekmények is. „Megölöm a gyerekem, erre ébredek” (44). Az anya sziszifuszi harca hálátlan utódaival, akik hatalmas kövekként egyre csak nőnek, majd az anya egyszerre feleslegessé válik. „Anya, képzeld, ma nem rólad álmodtam. Az volt álomban, hogy én nem vagyok a te gyereked” (20). Az *Álmok* című fejezetben mintegy visszatekintésként szimbolikus pszichoanalízis folyik: a fiú álmában jár, a lány énekel, az apa öleli családját, az anya pedig végre szabad, és messzire szalad, megszabadul az anyaságtól, a nyomasztó felelősségtől.

Az utolsó fejezetben, mintegy a lezárásaként a történetnek, még korábbra ugrunk, az elbeszélő visszaemlékezik a saját gyermekkorára, a saját anyjával való rossz viszonyára. A fejezet címe *Dac*, ami kifejezi a gyermeki viszonyulás feszültségét, az örökös küzdelmet a szülőkkel. Míg a könyv elején azt olvashattuk, hogyan születik meg egy anya az ikreivel együtt, a végén eljutunk a saját anya elvesztésének emlékéig, vagyis az anyai szerep megszűnéséig, aminek csak a halál vethet véget. Mindeközben pedig e két elem elválaszthatatlan marad, végig egymáshoz viszonyítják életüket, egymásra figyelnek és egymást figyelik. Kikristályosodik előttünk az a közhelyes, mégis örök érvényű tézis is, miszerint egy anyának a gyermeke a mindene: minden bánatának és egyszerre minden örömeinek a forrása. A könyv egészében azonban mégsem közhelyes, Kiss Noémi kifinomult líraisággal fogalmazza meg mondandóját, ahogyan azt még nem hallottuk, tiltakozva a felszínes, boldog anyakép ellen.